

उद्घाटन सत्र

इसिमोडकी अर्चना कार्कीले कार्यशाला गोष्ठीका सहभागी र पाहुनाहरूलाई उद्घाटन समारोहमा स्वागत गर्नु भयो । उद्घाटन सत्रका सभापति माननीय वन तथा भू-संरक्षण राज्य मन्त्री श्री भक्त बहादुर रोकाया हुनु हुन्थ्यो । श्री कार्कीले अरु पाहुनाहरूलाई पनि मञ्चमा बोलाउनु भयो । इसिमोडका महानिर्देशक इर्वर्ट पेलिङ्ग, संयुक्त राष्ट्रसंघीय विकास कार्यक्रम, नेपालका उप-आवासीय प्रतिनिधि श्री केसाङ्ग छुङ्गयाल्पा, जिल्ला विकास समिति महासंघका सभापति तथा जिल्ला विकास समिति ललितपुरका सभापति श्री माधव पौडेल र सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरूको महासंघ नेपालका सभापति श्री हरि प्रसाद न्यौपाने ।

स्वागत भाषण गर्न पाहुनाहरूलाई अनुरोध गर्नु भन्दा पहिले श्री कार्कीले अधिल्लो दिनको ‘माटो उत्सव’ को महत्व बारे अनौपचारिक तर प्रतीकात्मक ढङ्गले बर्णन गर्नु भयो । उहाँले माटोको भाँडोमा बनाइएका पहाडहरू र हातमा हात मिलाएर गोलाकार रूपमा उभिएका पहाडका महिला र पुरुषका जीवन चित्रित गर्ने चित्रहरूबारे औल्याउनु भयो । माटोमा चित्रित गरिएको घुमिरहेको घेराले पहाडी मानिसहरूले भोगिरहनु परेको साफा समस्यालाई र त्यसलाई समाधान गर्नु पर्ने वचनबद्धतालाई प्रतीकात्मक रूपमा इङ्गित गर्थ्यो । “भाँडोभित्रको माटो सबैले साफा रूपमा मिसाउन आ-आफ्नो ठाउँ (घर) बाट

माननीय मन्त्रीद्वारा संयुक्त समुद्घाटन स्थानीय विकास मन्त्री (बायाँ) वन तथा भू-संरक्षण मन्त्री (दायाँ)

ल्याएको हुनाले अझै महत्वपूर्ण थियो । माटो अथवा धर्ती जसबाट हाम्रो जीवन वनेको छ यो साहै महत्वपूर्ण कुरा हो ।”

श्री कार्कीले सबै पाहुनाहरूलाई पहिल्यै ल्याई राखेको ललितपुरको माटो भाँडोमा मिसाउन अनुरोध गर्नु भयो । यसरी माटो उत्सवमा भाग लिनु सबैका लागि एउटा साभा कुरा थियो । कार्यशाला गोष्ठीमा आबद्ध भएको चिनोको रूपमा तथा लाखौं मानिसहरूलाई र अरु महत्वपूर्ण प्राकृतिक स्रोतहरूलाई जीवन प्रदान गर्ने हिन्दू कुश-हिमालयहरूको विभिन्न भागको माटो हो भन्ने विश्वासको चिनोको रूपमा उद्घाटन कार्यक्रमलाई अधि बढाउदै उहाँले श्री इग्बर्ट पेलिङ्कलाई स्वागत भाषण गर्न अनुरोध गर्नु भयो ।

इसिमोडका महानिर्देशक श्री इग्बर्ट पेलिङ्कलाई स्वागत भाषण

श्री इग्बर्ट पेलिङ्कले यो सभाले निर्वाचित स्थानीय संस्थाहरूका प्रतिनिधिहरूलाई, सामुदायिक वन समूहहरूका सदस्यहरूलाई नेटवर्कहरूलाई र गैर-सरकारी संस्थाहरूलाई भेटघाट गरायो भनेर भन्नु भयो । इसिमोडको सुशासनको फाँटको प्रयत्नमा, खासगरी विकेन्द्रीकरण तथा प्राकृतिक स्रोत र पर्यावरणको व्यवस्थापन र स्थानीय समुदायको सहभागितामा यसले नयाँ चरणको प्रस्थान बिन्दू कायम गर्यो । हालैका बर्षहरूमा निर्णय गर्नु र योजना बनाउनुमा स्थानीय समुदायहरूले खेल्ने महत्वपूर्ण भूमिकाको स्वीकार गरिएको थियो । सुशासनकै प्रश्नमा जस्तै स्थानीय स्रोतहरूलाई कसले र कसरी उपभोग गर्ने भन्ने कुराको महत्व बढेको थियो ।

हिन्दू कुश-हिमालयहरूका केही क्षेत्रहरूमा निरन्तररूप प्राकृतिक पर्यावरणमा अपकर्ष भइरहे तापनि परावृत्तिका उत्साहजनक उदाहरण पनि थिए । अनि यिनै आशाका किरणहरू कार्यशाला गोष्ठीका मुख्य कुरा थिए । श्री पेलिङ्कले टिप्पणी गर्नु भयो, हालैका बर्षहरूमा समुदाय-आधारित तथा गाउँ-तहका अनौपचारिक संस्थाहरूले वन स्रोतहरूलाई सम्हाल्ने क्षमता प्रदर्शन गरेका थिए, र गाउँ तथा जिल्ला-तहका निर्वाचित संस्थाहरूसंग संलग्नता बढिरहेको थियो । हिन्दू कुश-

हिमालयहरूको धेरै देशहरूले विकेन्द्रीकरणलाई साझेदारी विकासको पूर्व शर्तका रूपमा चिनाइरहेका थिए, जनतालाई निर्वाचित तथा औपचारिक वा अनौपचारिक नागरिक संस्थाहरूद्वारा यत्नहरू गर्दै उनीहरूको चासो र आवश्यकता संचारित गर्न उपयुक्त अवसरहरू प्रदान गर्दछ । स्थानीय निर्वाचित संस्थाहरू र अनौपचारिक वा औपचारिक सामुदायिक वन संस्थाहरू बीच संलग्नताका, पारस्परिक सहयोगका, कामनाका

इसिमोडका महानिर्देशक
श्री इग्बर्ट पेलिङ्कलाई
स्वागत भाषण

शर्तहरु नयाँ-नयाँ थिए अभ नयाँ विस्तार भइरहेका थिए । यी दुई सरोकार समूहहरूलाई एक जुट गराउन नयाँ रणनीतिहरूको विकास गर्नु पर्छ ।

निष्पक्षता, पारदर्शिता र जवाफदेहिता आधारित प्रजातान्त्रिक सुशासनतिर डोहोच्याउने रणनीतिहरु तर्जुमा गर्नु वन उपभोक्ता समूहहरूका स्थानीय निर्वाचित नेता र व्यक्तिहरु गाउँ वन विकास समिति, महिला मण्डल वा अन्य वन व्यवस्थापनसंग सम्बन्धित अनौपचारिक समूहहरूबीचको आपसी सरसल्लाह, सहयोग र सकार्य राम्रो उपाय थियो । भविष्यका सन्ततीका लागि प्राकृतिक स्रोतहरु जोगाउन र सम्बर्धन गर्न सकिने, स्थानीय रायहरूलाई सुन्न र आदर गर्न सकिने वातावरणमा आत्मनिर्भरता, आर्थिक रूपले बाँच्न सक्ने पहाडी समुदाय निर्माण गर्न कार्यशाला गोष्ठीको आयोजना गरिएको थियो । श्री पेलिङ्गले स्थानीय आवाजहरु सुनिउन् भन्ने पक्का गर्नु पर्ने महत्वका लागि नै कार्यशाला गोष्ठी- लाई अंग्रेजीमा होइन नेपाली, हिन्दी र उर्दूमा अगाडि बढाइएको बताउनु भयो । उहाँले यो सभाको सहयोगका लागि युएनडिपीलाई र योजना र प्रवन्धको लागि गरिएको सहकार्यका लागि जिल्ला विकास समितिहरूको महासंघ नेपाललाई र सामुदायिक वन उपभोक्ताहरूको महासंघ, नेपाललाई धन्यवाद दिनु भयो । उहाँले यो कार्यशाला गोष्ठीको आयोजना गर्ने इसिमोडको साझेदारी प्राकृतिक स्रोतहरूको व्यवस्थापन कार्यक्रम (Participatory Natural Resources' Management Programme) लाई निरन्तर रूपमा सहयोग गरे वापत नयाँ दिल्लीको फोर्ड फाउण्डेशनलाई पनि धन्यवाद दिनु भयो ।

संयुक्त राष्ट्रसंघीय विकास कार्यक्रम, नेपालकी उप-आवासीय प्रतिनिधि श्री केसाङ्ग छुझग्याल्पा ।

श्री छुझग्याल्पाले स्थानीय सरकारी संस्थाहरु र प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापनलाई जोड्ने महत्वपूर्ण सवालहरूमाथि बिचार गर्न भेला भएका सबैलाई अनुरोध गर्दै आफ्नो स्वागत मन्तव्य शुरू गर्नु भयो । प्राकृतिक स्रोतहरूप्रतिको पहुँचको अभाव नै गरिबीको मुख्य कारण हो भनेर उहाँले औल्याउनु भयो र भन्नु भयो, अनुभवले के देखाउँछ भने विकेन्द्रीकरणको सुधासनले नै प्राकृतिक स्रोतप्रति स्थानीय समुदायहरूको पहुँचलाई बढाउने र स्थानीय समुदायहरूद्वारा नै प्राकृतिक स्रोतहरूको राम्रो व्यवस्थापन हुन सक्ने कार्यलाई अगाडि बढाउँछ । स्वयं शासित सामुदायिक संस्थाहरु त्यहीं मौलाए जहाँ नीतिहरूले र संस्थाहरूले टेवा दिए, जहाँ सामुदायिक संस्थाहरु र स्थानीय सरकार अनि स्थानीय सरकार र केन्द्रीय सरकारबीच सम्बन्ध निर्णायिक रह्यो । स्थानीय यथार्थमा आधारित रहेर नीति निर्माण हुनु पर्छ र सूक्ष्म-तहको अनुभवले केन्द्रलाई प्रतिक्रिया सूचना दिनु पर्छ । युएनडिपीको कार्यक्रमले नेपालमा समुदाय र स्थानीय, जिल्लास्तरीय र केन्द्रीय संस्थाहरूबीच सुसम्बन्ध विकास गर्ने यत्न गरेको छ । देशहरु र क्षेत्रहरूका बिभिन्न अनुभवहरूलाई एकै ठाउँमा भेला गराउने कार्यशाला गोष्ठीमा संलग्न हुन पाएकोमा खुशी व्यक्त गर्दै श्री छुझग्याल्पाले आफ्नो मन्तव्य अन्त गर्नु भयो र

अन्तरक्रियाले पहाडी क्षेत्रका प्राकृतिक स्रोतहरुको व्यवस्थापनलाई र विकेन्द्रीकरणको गतिलाई नयाँ दिशाबोध दिने कुरामा आफू विश्वस्त रहेको कुरा बताउनु भयो ।

जिल्ला विकास समितिहरुको महासंघ, नेपालका सभापति र जिल्ला विकास समिति ललितपुरका सभापति श्री माधव पौडेल

श्री पौडेलले प्राकृतिक स्रोतहरुको विकासको चुनौतिलाई कसरी सामना गर्ने भन्ने कुरालाई कार्यशाला गोष्ठी चलिरहेको बेला बिभिन्न देशहरुबाट पाल्नु भएका प्रतिनिधिहरुले आफ्ना बिचारहरु व्यक्त गर्नु पर्छ किनकी यो सवाल नेपालका लागि मात्र होइन यस क्षेत्रका अरु देशहरुका लागि पनि त्यतिकै महत्वपूर्ण छ भन्ने कुरामा जोड दिनु भयो । उहाँले जिल्ला विकास समितिहरुको महासंघका उद्देश्यहरु प्रजातन्त्रलाई, विकेन्द्रीकरणलाई, जिल्ला सुशासनलाई र विकासलाई मद्दत गर्नु हो भन्नु भयो । नेपाल जिल्ला विकास समितिहरुले कानूनी बाधाहरु सामना गरिरहेछन् भनेर उहाँले भन्नुभयो र आशा गर्नु भयो कि संसदले सुझावहरुलाई ध्यान दिनेछ र अनुमोदन गर्नेछ ।

वन स्रोतहरुको उल्लेख गर्दै, श्री माधव पौडेलले नेपालमा वनहरुले जनताको इन्धनको आवश्यकतालाई ९० प्रतिशतको आवश्यकतालाई चालीस प्रतिशत पूरा गरेको छ भन्नु भयो र यसभन्दा बढी यसले जङ्गली जनावरहरुलाई आश्रय दिने र भू-संरक्षणमा पनि ठूलो भूमिका निभाइरहेछ भन्नु भयो ।

“वातावरणलाई यसको हावा र पानीको गुण फिर्ता गर्न हामीले ध्यान दिनु पर्छ, नापतौल गर्नु पर्छ । कसरी हामी पृथ्वीको रक्षा गर्न सक्छौं र वनको प्राकृतिक स्रोतलाई सबभन्दा सशक्त ढङ्गमा कसरी उपयोग गर्न सक्छौं ?”

वनले पनि सामाजिक विकासमा ठूलो भूमिका निर्वाह गर्न सक्छ र काठ-रहित वन पैदावार र बागबानीका लागि सामुदायिक वनको ठूलो महत्व छ । स्थानीय सरकारको सामुदायिक वन प्रतिको भूमिकालाई राम्ररी पहिचान गर्नु पर्छ र प्रष्ट पार्नु पर्छ ।

केही मानिसहरु स्थानीय सरकारको भूमिकालाई शङ्खा गर्दैन् भनेर पौडेलले औल्याउनु भयो र सामुदायिक वनमा निर्वाचित प्रतिनिधिहरुको संलग्नतामा राजनीतिकरणको आलोचना गर्नु भयो । निर्वाचित प्रतिनिधिहरुको खास भूमिका त बिभिन्न उपभोक्ता समूहहरु बीच सरसहयोगका लागि सामुदायिक वनका नीति र नियमहरु प्रयोगीकरणमा विकास गर्नु हो ।

पहिले देखि हिन्दू कुश-हिमाली क्षेत्रभरी समस्याहरु समान थिए, माधव पौडेलले पर्वतीय विकासको सवाल र समस्याहरु छलफल गर्नका लागि मुस्ताङ जिल्लामा जिल्ला विकास समितिहरुको महासंघ, नेपालले एउटा कार्यशाला गोष्ठीको आयोजना गर्ने कोशिश

गरिरहेको कुरा व्यक्त गर्नु भयो । आफ्नो भनाईको समाप्तीमा उहाँले स्थानीय संस्थाहरुको भूमिकालाई सहज गर्न संसदमा विकेन्द्रीकरणको प्रस्ताव अनुमोदन होस् भनेर माननीय वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रीलाई अनुरोध गर्नु भयो ।

सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरुको महासंघ, नेपालका सभापति श्री हरि प्रसाद न्यौपाने

वनले सुविधा बिपन्न समुदायहरुलाई माथि उठाउन महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्द्ध भन्ने कुरामा जोड दिई, श्री न्यौपानेले आफ्नो मन्तब्य शुरु गर्नु भयो । उहाँले ठूला-ठूला योजनाहरु, साना-साना संस्थाहरु र अलग-अलग व्यक्तिहरु समेत वातावरण र वनको पुनर्स्थापना गर्न काम गरिरहेछन् भन्नु भयो । स्थानीय निर्वाचित संस्थाहरु र वनसंग सम्बन्धित साझा समस्याहरुबाटे छलफल गर्न बिभिन्न देशका प्रतिनिधिहरुलाई एकै ठाउँमा जम्मा हुन सक्ने गरी कार्यशाला गोष्ठी आयोजना गरिदिएकोमा उहाँले इसिमोडलाई धन्यवाद दिनु भयो । जहाँ पहिले एक त्यान्दो घाँस पनि थिएन, त्यहाँ अहिले घना जङ्गलहरु छन् भन्दै त्यस्ता क्षेत्रमा नयाँ वन ऐनले सामुदायिक वन विकासमा मद्दत गरेको कुरा उल्लेख गर्दै सामुदायिक वनले नेपालमा विकास गरेको कुरा औल्याउनु भयो ।

एउटा बालकको उदाहरण दिई जन्माउनु मात्र पर्याप्त छैन, हेरबिचारको पनि आवश्यकता छ भन्दै श्री न्यौपानेले हाम्रा पहिलेका स्रोतहरु कसरी संरक्षण गर्ने भन्ने सवालमा अझै केही समस्याहरुको निराकरण गर्नु पर्नेछ भन्नु भयो । समुदायले जङ्गल बर्बाद गर्द्ध भन्ने धारणालाई पनि सच्याउनु पर्छ, तर वन सुपुर्दगी गर्नु मात्र पर्याप्त छैन । वन उपभोक्ता समूहहरुको क्षमता विकास महत्वपूर्ण छ । घाँटी हेरेर हाड निल्नु भन्ने उखानले भने जस्तै समस्याहरुलाई पनि तिनीहरुको खास वस्तुस्थिति थाहा पाउनु पर्छ र व्यवहारिक समाधानहरुको व्यवस्था गर्नु पर्छ । त्यसरी नै, ताल्चा खोल्ने यन्त्र कला प्रविधि वाहेक साँचो दिनु निर्धारक छ । राम्रोसंग ऐन, नीति, नियम प्रारम्भ गर्न र उपयुक्त किसिमले तिनीहरुको लागू गर्न वन प्राविधिकहरु र वन उपभोक्ताहरु दुवैले मिलेर काम गर्नु पर्छ ।

अर्का समस्या राजनीतिले स्थानीय समुदायहरुलाई नराम्ररी असर पारिरहेको थियो, र आफ्ना खास खास लाभहरु प्रति एकदमै आँखा चिम्लिएर समुदायहरु राजनीतिज्ञहरुका हतियार मात्र भइरहेका थिए । प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापनमा राजनीतिकरण गरिनु हुँदैन भनेर श्री न्यौपाने भन्नु भयो । एक्यमतता र सामुहिक नीति निर्माण प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापनका लागि महत्वपूर्ण साधनहरु हुन् । वनहरु सामुदायिक स्रोतहरु हुन् र यिनलाई नीजि वा व्यक्तिगत फाइदाका लागि उपयोग गरिनु हुन् । विदेशमा काठ निर्यात गर्ने कुरा तुरन्तै रोकिनु पर्छ । श्री न्यौपानेले आशा गर्नु भयो र भन्नु भयो माननीय स्थानीय विकास मन्त्रीले स्थानीय, निर्वाचित समूहहरुको र वन उपभोक्ता

समूहहरूको कर्तव्य र भूमिकाका बारेमा गम्भीरतापूर्वक ख्याल राख्नु हुनेछ साथै वन विकास र व्यवस्थापनमा अभ राम्रो सामञ्जस्यता सुनिश्चित गर्न कदम चाल्नु हुनेछ ।

वन उपभोक्ता समूहहरूमा कानूनी चेतना एकदमै कमजोर थियो । श्री न्यौपानेले मूल्याङ्कन गर्नु भयो हाल ७,००० वन उपभोक्ता समूहहरू काम गरिरहेका छन् । जसमध्ये ६,००० ले प्रभावकारी ढङ्गले काम गरिरहेका छन्, बाँकी १,००० ले प्रभावकारी ढङ्गले काम गरिरहेका छैनन् । उहाँले सरकारलाई प्रभावकारी सङ्घठनहरूमा अनुशासन खातिर कदम चाल्न र अरुहरूलाई पनि उत्साहित गर्न आग्रह गर्नु भयो । कुनै कुनै ठाउँहरूमा वन उपभोक्ता समूहको रकम हिनामिना गरिएको थियो, समुदाय स्पष्ट रूपमा असङ्गठित थियो र मेलको अभाव थियो । यस्ता ठाउँहरूमा दण्डको कुनै न कुनै बन्दोवस्त गरिनु पर्यो साथै ठीकसंग काम गरिरहेका वन उपभोक्ता समूहहरूलाई सरकारले चिनेर मद्दत गरे तिनीहरूले नेपालीहरूको जीवनस्तर सामाजिक र आर्थिक दुबै किसिमले माथि उठाउन महत्वपूर्ण भूमिका खेल्न सक्ने थिए ।

त्यसपछि श्री कार्कीले श्री ५ को सरकार, नेपालका स्थानीय विकास मन्त्री माननीय श्री गजेन्द्र नारायण सिंह र श्री ५ को सरकार, नेपालका वन तथा भू-संरक्षण मन्त्री माननीय श्री भक्त बहादुर रोकायालाई उहाँहरूको संयुक्त प्रयत्नको प्रतीक स्वरूप संयुक्त रूपमा पानसमा बति प्रज्वलित गर्न आमन्त्रण गर्नु भयो ।

श्री ५ को सरकार, नेपालका स्थानीय विकास मन्त्री माननीय गजेन्द्र नारायण सिंहको आधारभूत सम्बोधन

मन्त्री सिंहले भन्नु भयो जङ्गल फडानी नेपालका लागि नयाँ आश्चर्य थिएन : यो हालैका वर्षहरूमा भनै डरलाग्दो गरी बढेको थियो र यसले संभाव्य विपदको हानीपूर्ण अनुहार बोकेको थियो । “यसलाई तुरुन्त नियन्त्रण गरिएन भने यसको भावी दृष्टि विवरणको कल्पना गर्न सकिदैन” । कुनै पनि गम्भीर कार्य यस क्षेत्रमा एकजना व्यक्तिले, एउटा सङ्घठनले, एउटा मात्र देशले गर्न सक्दैन । कार्यशाला गोष्ठीका सहभागीहरूले वन पालन र संरक्षणका लागि गरेका प्रयत्नहरूको उहाँले प्रशंसा गर्नु भयो । यस्तो काम सबै सरोकार समूहहरूसंग सामुहिक रूपमा गर्नु पर्दै एक अर्कालाई प्रोत्साहित गर्दै, सहयोग गर्दै, एक अर्कोसंग सल्लाह गर्दै यसका बारेमा संसारभरि नै जनचेतना बढाउनु पर्दै । मन्त्री सिंहले वन क्षेत्रको प्रादेशिक समस्या नग्नीकरणको समाधान पत्ता लगाउने लक्ष्य लिएको कार्यशाला गोष्ठीको प्रशंसा गर्नु भयो । उहाँले सहभागितात्मक कार्यक्रमहरूले प्राकृतिक स्रोतहरूको व्यवस्थापनमा मद्दत गरेको छ, भनेर भन्नु भयो, खासगरी यस्ता सहभागितामा आधारित कार्यक्रमहरूले छलफलमा, निर्णय गर्नमा यिनीहरूसंग सम्बन्धित नीतिहरूले स्थानीय मानिसका जीवनहरूमा असर पारेका छन् भन्नु भयो ।

श्री पौडेलले उठाउनु भएको टिप्पणीमा संसदले ध्यान दिनु पर्ने विकेन्द्रीकरणको नयाँ प्रस्ताव उल्लेख गर्दै मन्त्री सिंहले त्यो प्रस्ताव चाँडै अनुमोदन हुन्छ भनेर आफूले पनि आशा गरेको कुरा बताउनु भयो । आत्म सुशासनको विकास नगरीकन कोही पनि दीगो वन व्यवस्थापनको दिशातिर बढन सक्तैनथ्यो । नयाँ कानूनले स्थानीय, निर्वाचित संस्थाहरु, औपचारिक र अनौपचारिक सामाजिक संस्थाहरुका भूमिका र कर्तव्यहरूसंग सम्बन्धित केही प्रश्नहरुको उत्तर दिनु पर्यो । मानिसहरूलाई आफ्ना बिचारहरु स्वतन्त्रतापूर्वक खुल्ला रूपमा व्यक्त गर्ने अवसरहरु दिनु पर्यो । उहाँले यस क्षेत्रका अरु देशहरु, जस्तै भारतले पनि सहभागितामा आधारित कार्यक्रमहरु लागू गर्न शक्तिको विकेन्द्रीकरणलाई पूर्वशर्त बनाएर काम गरिरहेको कुरा उल्लेख गर्नु भयो । उहाँले पहाडी क्षेत्रका जनताहरु जस्ते नेपालको जनसंख्याको सघनतालाई बढाएका छन्, जो आफ्नो विकासका लागि काम गर्ने इच्छुक छन्, उनीहरुको समस्याको बारेमा नेपाल सरकार सचेत रहेको कुरा उल्लेख गर्दै आफ्नो भाषणको समापन गर्नु भयो ।

हिन्दू कुश-हिमालय क्षेत्रका निर्वाचित समुदाय र सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरूबीच सहयोग र सहकार्य बढाउनका लीग यो कार्यशाला गोष्ठीले विशेष सुभाबहरु प्रदान गर्ने छ भन्ने कुरा मन्त्री सिंहले आशा व्यक्त गर्नु भयो ।

त्यसपछि श्री कार्कीले आफ्ना केही कुराहरु राखी दिन कार्यशाला गोष्ठीमा सहभागी देशहरुका प्रतिनिधिहरूलाई आमन्त्रण गर्नु भयो । कार्यशाला गोष्ठीमा भाग लिइरहेका सबै देशका एक-एक जना प्रतिनिधिहरूलाई बोल्न अनुरोध गरिएको थियो ।

डाका विश्वविद्यालय बंगलादेश, जनप्रशासनका प्रोफेसर डा. एम.एम. खान

डा. खानले यस्तो महत्वपूर्ण कार्यशाला गोष्ठीमा भाग लिन पाएकोमा खुशी व्यक्त गर्नु भयो र भन्नु भयो म भन्दा अगाडि वक्ताहरूले सबै महत्वपूर्ण सवालहरूमाथि प्रकाश पारिसक्नु भएको छ । उहाँ दुइटा मुख्य सवालहरूलाई अगाडि ल्याउन चाहनु हुन्छ । पहिलो, यद्यपि सबै निर्वाचित स्थानीय समुदायहरु छन् तापनि शक्तिको हस्तान्तरण गरिंदा तिनीहरूलाई अपर्याप्त रूपमा प्रदान गरिएको छ । यो बाहेक पनि तिनीहरूसंग पर्याप्त अर्थ व्यवस्था र आवश्यक सीप छैन । नेतृत्वको पनि केही मात्रामा समस्या छ । डा. खानले सामुदायिक वनको बारेमा धेरै कानून, नीति, नियमहरु अस्पष्ट र अपर्याप्त छन् या धेरै बर्षअधि बनाइएका छन् भन्नु भयो । उहाँले वन विभागहरु, स्थानीय निर्वाचित संस्थाहरु र सामुदायिक सङ्घठनहरूबीचको अन्तर सम्बन्ध अपर्याप्त भएको अनुभव गर्नु भयो ।

राधा भाट, लक्ष्मी आश्रम, अलमोरा जिल्ला, उत्तर प्रदेश, भारत

राधा भाटले हिन्दू कुश-हिमालयका पहाडी बासिन्दाहरूले सामना गरिरहेको मुख्य सवालहरूमाथि सोच-बिचार गर्ने यो भेटघाटको मौका प्रदान गरिदिएकोमा इसिमोडलाई

धन्यवाद दिई आफ्नो भनाई शुरु गर्नु भयो । उहाँले आफ्ना सहभागी प्रतिनिधि साथीहरूलाई कर्तव्यलाई चिन्न आग्रह गर्नु भयो र आ-आफ्ना देशहरु र गाउँहरूमा फर्केपछि कार्यशाला गोष्ठीले तय गरेको निर्णयहरु र निश्कर्षहरूलाई लागू गर्न पनि आग्रह गर्नु भयो । पहाडका महत्वपूर्ण प्राकृतिक स्रोतहरूलाई उपयोग गर्न कडा नियमहरु बनाउनु पर्छ भन्ने कुरा स्वीकार गर्दै उहाँले गाउँ-स्तरमा स्वायत्तालाई प्रोत्साहित नगरी खालि माथिबाट नीति र नियमहरु लागू गरेर प्रभावकारी हुँदैन भन्नु भयो । सर्वसाधारण-स्तरका जनताहरूको आफ्नै प्रतिभा र निपुणता हुन्छन् । उनीहरूको सचेतता र मौलिक ज्ञानलाई पहिचान गरी प्रोत्साहित गर्नु पर्छ । यो कार्यशाला गोष्ठीले सरकारी र गाउँले सङ्घठनहरूका प्रतिनिधिहरु दुबै थरीलाई भेला गराएको छ र अब यहीबाट एउटा ऐतिहासिक पद्धतिको शुरुवात हुनु पर्छ । आ-आफ्ना समुदायहरूका सम्बादाताहरूको हैसियतले हामीले कसम खानु पर्छ र यो कार्यशाला गोष्ठीलाई सफल पार्नु पर्छ ।

गणेश श्रेष्ठ, सभापति, बोखिम गाउँ विकास समिति, भोजपुर, नेपाल

श्री श्रेष्ठले प्रतिनिधिहरूलाई स्वागत गर्नु भयो र आफ्ना-आफ्ना सङ्घठनहरूको, आफ्ना प्राकृतिक स्रोतहरूको विकास गर्ने सचेतनताको खोजी गर्न सबैले एकसाथ मिलेर काम गर्नु पर्छ भन्नु भयो । श्री श्रेष्ठले स्थानीय विकास मन्त्री र वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रीले मिलेर एकसाथ औपचारिक रूपमा पानस बाली कार्यशाला गोष्ठीको समुद्घाटन गरे जस्तै कार्यशाला गोष्ठीमा भाग लिन आएका दुबै थरीका सहभागीहरूले मिलेर एकसाथ काम गर्नु पर्छ भन्नु भयो, मुख्य सवाल स्थानीय, निर्वाचित समुदाय र वन उपभोक्ता समूहहरु अनि सामुदायिक वनसंग सम्बन्धित समुदाय आधारित सङ्घठनहरूबीच पारस्परिक सहयोगलाई बढाउने कार्यप्रणाली चिन्नु हो । कानूनसंग, राजनीतिसंग सम्बन्धित केही समस्या तथा वन कर्मचारीहरु र सर्व साधारण स्तरका जनताहरु बीचको अन्तर सम्बन्धको अभावसंग सम्बन्धित केही समस्याहरूलाई पत्ता लगाइएको थियो । यी कमजोरीहरूलाई सच्याउन सक्ने समाधानहरूलाई विकास गर्नका लागि हामीले मिलेर काम गर्नु पर्छ । स्थानीय वासिन्दाहरूका लागि सामुदायिक वन सशक्तिकरणको साधन हो, त्यसैले सामुदायिक वन र सशक्तिकरणको विकासमा, स्थानीय निर्वाचित संस्थाहरूको भूमिका परिभाषित गर्नु महत्वपूर्ण कार्य हो । मतभेद समाधानमा सहयोग गर्दै, वन उपभोक्ता समूहहरूले सामना गर्नु परेका समस्याहरूमा विजय प्राप्त गर्दै वन उपभोक्ता समूहहरूको महासंघ, नेपाल सामुदायिक वन विकासमा संलग्न भईसकेको छ । सामुदायिक वन उपभोक्ता महासंघ, नेपाल (FECOFUN) लाई कसरी अझ सशक्त र सक्रीय गराउने भन्ने बारे हामीले ध्यान दिनु पर्छ । गाउँ विकास समिति ऐन, जिल्ला विकास समिति ऐन र वन ऐनसंग सम्बन्धित पूरक कुराहरूलाई छलफल गर्नु हाम्रो विशेष आवश्यकता हो । स्वामित्व र भूमिकाको बारेमा यी ऐनहरूले समस्या खडा गरेका छन् । हिन्दू कुश-हिमालयहरूका वासिन्दा हामीहरूले हाम्रा साफ्का समस्याहरूको साफ्का समाधानहरु पत्ता लगाउनु पर्छ ।

ਮोहम्मद इकबाल, क्षेत्रीय वन अधिकृत, पाकिस्तान

श्री इकबालले पूर्व वर्त्ताहरूले भने जस्तै समस्याहरू पाकिस्तानका पहाडी क्षेत्रहरूले पनि भोगिरहेको कुरा भन्नु भयो । त्यहाँ पनि सर्व साधारण स्तरका मानिसहरू वन क्षेत्रका साँचो सरोकार समूहहरू थिए । तर रुखहरू काटिन्थे, प्राकृतिक स्रोतहरू अव्यवस्थित थिए र अनुचित ढङ्गले शोषण हुन्थ्यो । मूल्यबान स्रोतहरू उचित ढङ्गले संरक्षण गरिएको थिएन । अहिले आगा खाँ ग्रामीण सहयोग कार्यक्रम जस्ता गैर-सरकारी संस्थाहरूको उदय भएको थियो, यिनीहरू व्यवहारिक ढङ्गबाट आइरहेका थिए र सहभागितात्मक पद्धतिहरू देखा पर्न थालेका थिए । उहाँले आफ्ना देशका प्रतिनिधिहरूले कार्यशाला गोष्ठीमा हुने छलफल र अनुभवको आदान-प्रदानबाट थुप्रै कुराहरू सिक्न स्थोजिरहेको कुरा भन्नु भयो । उहाँहरूले पाकिस्तानको उत्तरी क्षेत्रमा सकारात्मक परिवर्तन ल्याउने सहयोगी कार्यक्रमहरूलाई इसिमोड र युएनडिपीले मद्दत गर्न सक्छन् भन्ने आशा प्रकट गर्नु भयो ।

यी मन्तव्यहरूपछि श्री कार्कीले सभाका सभापति श्री ५ को सरकार, नेपालका वन तथा भू-संरक्षण राज्य मन्त्री माननीय श्री भक्त बहादुर रोकायालाई मन्तव्य दिनका लागि आमन्त्रण गर्नु भयो ।

माननीय भक्त बहादुर रोकाया, वन तथा भू-संरक्षण राज्य मन्त्री, वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय श्री ५ को सरकार, नेपाल ।

मन्त्री रोकायाले नेपालको आफ्ना छिमेकी मुलुकहरूसंगको मैत्री सम्बन्धमा ऐतिहासिक औगोलिक सामाजिक र साँस्कृतिक महत्वको चर्चा गर्दै आफ्नो भनाईको थालनी गर्नु भयो । उहाँले यस्तो क्षेत्रीय कार्यशाला गोष्ठीमा वन संरक्षणको विषयलाई छलफलको मुख्य विषय बनाउनु अत्यन्त सान्दर्भिक रहेको कुरा बताउनु भयो । उहाँले वन उपभोक्ता समूहहरू र स्थानीय निर्वाचित संस्थाहरू बीच सुसम्बन्धको विकास गर्न यो कार्यशाला गोष्ठीले मद्दत गर्न सक्छ भन्ने कुराको आशा गर्नु भयो । वनको राजनीतिकरण गर्नु वा वनसंग सम्बन्धित संस्थाहरूलाई राजनीतिकरण गर्नु विकासमा बाधा पुऱ्याउनु हो, भन्ने कुरा प्रमाणित भइसकेको छ । साधारणतया नेपालमा सामुदायिक वन विकास र व्यवस्थापनमा राजनीतिक प्रतिनिधित्व त्यति उदार र व्यवहारिक देखिदैन, त्यसैकारण वन ऐन यही कुरा महसुस गरेर उपभोक्ताहरूलाई धेरै उत्तरदायित्वहरू सुम्पेका छन् । उपभोक्ताहरूलाई विकास र व्यवस्थापन संलग्न नगराईकन संरक्षण असम्भव छ । यद्यपि, स्थानीय निर्वाचित नेताहरूको पनि महत्वपूर्ण भूमिका छ । वन उपभोक्ता समूहहरू र स्थानीय संस्थाहरूको भूमिकाहरूको बीचमा कुनै मतभेद भयो भने त्यसलाई सुलझाइहाल्नु पर्छ । यी दुबै थरी संस्थाहरू एक अर्कोसंग संलग्न हुने हुनाले नै वन समुदायलाई सुमिपएको हो । उपभोक्ता समूहहरू र स्थानीय निर्वाचित संस्थाहरूले हातमा हात मिलाएर काम गर्नु पर्छ ।

आय आर्जनका क्रियाकलापहरुका लागि पनि सामुदायिक वनको ठूलो महत्व छ, जस्तै मूल्यवान रुखहरु हुक्काउनु, जडिबुटी र त्यो भन्दा अरु काठ विनाको वन पैदावारहरु । स्थानीय निर्वाचित समुदायहरुले वन उपभोक्ता समूहहरुलाई यस क्षेत्रमा आवश्यक सहयोग गर्ने पर्छ । भविष्यमा स्थानीय निर्वाचित संस्थाहरु र वन उपभोक्ता समूहहरुको सुसम्बन्ध बढिको विश्वस्तता दिलाउँदै विकेन्द्रीकरण ऐन संसोधनलाई कार्यरूप दिन के कुराहरुको अभाव भईहेछ त्यसबारे यो कार्यशाला गोष्ठीले सुझाबहरु दिन सक्छ ।

स्थानीय मानिसहरु सशक्तिकृत भएदेखि यता, जङ्गलको महत्वबारे सचेत भएदेखि यता, वन उत्पादनका सामाग्रीहरुमा चोरी घटिरहेछ, तस्करी घटिरहेछ । गएको बर्ष मन्त्री सांसद हुँदा संसदमा वन स्रोतबाट आएको सबै आम्दानी गा.वि.स. र जि.वि.स.हरुको हुनु पर्छ भनेर प्रस्ताव प्रस्तुत गरिएको थियो । त्यतिखेर मन्त्रीले त्यो आम्दानी सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरुको मात्र हुने गरी संसोधन प्रस्ताव गरेको थियो । आउँदो हिउँदै सदनमा त्यसमाथि फेरि ध्यान दिन इच्छुक सबै समूहहरुले संसदको प्राकृतिक स्रोत र पर्यावरण समितिलाई आफ्ना सुझाबहरु सहित अनुरोध गर्नु पर्छ । सम्बन्धित संस्थाहरुको बीचको पारस्परिक सहयोगलाई अभ राम्रो बनाउने नीतिहरुलाई अगाडि बढाउन यो कार्यशाला गोष्ठीले छलफलहरु गर्नेछ भन्ने कुराको आशा मन्त्रीले गर्नु भयो ।

माननीय मन्त्रीलाई धन्यवाद ज्ञापन गर्दै श्री कार्कीले मन्त्रीद्वारा कार्यशाला गोष्ठीको ऐतिहासिक, भौगोलिक, सामाजिक र साँस्कृतिक महत्वबारे प्रकाश पारिएको कुरा, वन विकास र विकेन्द्रीकरण सम्बन्धी समस्याहरुलाई जोड दिएको कुरा अनि प्राकृतिक स्रोतहरुको व्यवस्थापनमा समुदायहरुले निभाउनु पर्ने भूमिकाका बारेको कुरामा पनि प्रतिकृया व्यक्त गर्नु भयो । श्री कार्कीले सबै वक्ताहरुलाई, प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष रूपमा कार्यशाला गोष्ठीको आयोजनामा मदत पुऱ्याउनेहरुलाई धन्यवाद दिनु भयो ।

श्री कार्कीले समुदायहरुले समाजको आधार तयार पार्छन् र सबै समुदायहरुले एकजुट भएर राष्ट्र अद्याउने खम्बा तयार पार्छन् भन्नु भयो । स्वायत्त स्थानीय संस्थाहरुले र त्यसमा काम गरिरहेका नेताहरुले समुदायका कृयाकलापहरुलाई अगाडि बढाउन ठूलो भूमिका निर्वाह गर्दैन् । जब प्रयत्नमा स्थिरता थियो तब सामुदायिक विकासका, राष्ट्रका, क्षेत्रका दीर्घ-शर्तका विकासका आधारहरु खडा गरिएका थिए । हिन्दू कुश-हिमालयहरुका राष्ट्रिय र क्षेत्रीय सामुदायिक वन व्यवस्थापनका यस्तै आधारहरु खडा गर्न यो कार्यशाला गोष्ठीको भेलाले योगदान गर्नेछ भन्ने आशा गरिएको थियो ।